

SİYASAL OTORİTE KAVRAMININ TARİHSEL SEYRİ*

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat KUTLUAY**

ÖZET

Otoritenin en az iki insanın olduğu tüm toplumsal alanlarda ortaya çıkması, bu kavramın tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Aynı şekilde otoritenin bir türü olan siyasal otorite kavramının, yapılan tanımların da neredeyse tümü birbirinden farklılık göstermekte ve bunun için yapılan tanımların, kavramın anlamını net olarak bize vermemektedir. Siyasal otorite kavramı üzerine yapılan tanımların birbirinden farklılık göstermesi, her dönemin sosyal, dini, siyasi, ekonomik ve kültürel problemlerin varlığıyla yakından ilişkili olmasıdır. Bunun için gerek otorite kavramının ve gerek siyasal otorite kavramının üzerinde biraz değişikliğe gidildiğinde net tanımlar ortaya çıkabilmektedir. Buna paralel olarak siyasal otoriteye olan bakışın her dönemde değiştiğini ve özellikle bu bakışın daha çok olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Bu minvalde değerlendirildiğinde tarihsel süreçte siyasal otorite kavramının farklı anlamlara gelmesi ve bu anlamların daha çok olumsuz yönde seyretmesi, insanlar nezdinde onun artan bir şekilde baskı aracı olarak işlev görmesinden kaynaklanmaktadır. Otorite kavramının tanımının neden güç olduğu sorusundan hareketle bu çalışmada, tarihsel süreçte siyasal otorite kavramının hangi anlam değişikliklerine uğradığını ve bu anlamların özellikle siyasal otoriteye olan bakışın neden daha çok olumsuz yönde seyrettiğinin değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Otorite, Siyasal Otorite,

HİSTORICAL COURSE OF THE CONCEPT OF POLITICAL AUTHORITY

ABSTRACT

The emergence of authority in all social areas with at least two people makes it difficult to define this concept. Similarly, almost all of the notion of political authority, which is a type of authority, and the definitions made differ from each other, and the definitions made for this do not give us the meaning of the concept clearly. The definitions made on the notion of political authority differ from each other because of each period is closely related to the existence of social, religious, political, economic and cultural problems. For this, clear definitions can emerge when a little change is made on both the concept of authority and the concept of political authority. In parallel, it is seen that the view on political authority has changed in every period and especially this view is more negative. When evaluated in this way, the concept of political authority in the historical process comes to different meanings and the fact that these meanings are more negative is due to the fact that it functions as an increasing pressure for people. When evaluated in this way, the concept of political authority in the historical process comes to different meanings and the fact that

* Bu çalışma 'John Locke'da Rıza ve Siyasal Otorite' adlı doktora tezinden çıkarılmıştır.

** Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, kutluayfirat@gmail.com.

these meanings are more negative which stem from because it functions as an increasing pressure for people. Based on the question of why the definition of the concept of authority is difficult, this study evaluates what meaning changes the concept of political authority has undergone in the historical process and why the view of these meanings, especially the political authority, is more negative.

Keywords: Politics, Authority, Political Authority

GİRİŞ

Birey, toplum, egemenlik, yönetim, iktidar, otorite, bürokrasi, yasa, özgürlük, eşitlik, özel mülkiyet, meşruiyet, haklar ve hukuk gibi kavramlar, hem siyaset felsefesinin hem de siyaset biliminin üzerinde tartıştığı en temel kavramlar arasında yerini almaktadır. Bu kavramlardan özellikle ‘otorite’ kavramı, sadece siyaset felsefesinin veyahut siyaset biliminin değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın neredeyse her alanında karşımıza çıkan bir özelliğe sahip olması itibarıyla, ayrı bir önem kazanmaktadır. Çünkü eksiklik ve yetersizliğinin bilincinde olan insanın, kendine yetememesi ve temel gereksinimleri karşılayabilmek için diğerlerinin yardım ve iş birliğine ihtiyaç duyması, onu diğerleriyle birlikte yaşamaya, dayanışma içinde bulunmaya ve etkileşim içerisine girmeye zorlar. Daha net bir ifadeyle, kendi kendine yeterli olamayan insan, en temel gereksinimlerini karşılayabilmek için bir bakıma doğal olarak çeşitli topluluklara üye olmakta ve böylece yaşamını sürdürebilmektedir. Birey, özgür bir seçimle değil de bir zorunluluğun sonucu olarak bu toplulukların içinde yer almaktadır. Böyle yapılmadığı takdirde, yalnızca iyi bir yaşama ulaşmamakla kalmaz, aynı zamanda yaşamını sürdürmesi bile tehlikeye girer. Bu nedendir ki Aristoteles’e (2017:26) göre “*insan, siyasal/toplumsal bir canlıdır*” ve Thomas Paine de (1964:195) “*toplum, insanı toplum içinde yaşamak üzere yaratmıştır*” der.

Yukarıdaki düşüncenin ışığında insanı sosyal bir varlık olarak belirlediğimizde, insanın yaşamını da toplumsal yaşamdan soyutlamak mümkün olmayacaktır. İnsan, böyle sosyal bir varlık olmasıyla kendi ihtiyaçları doğrultusunda çok yoğun ilişkilere girecek ve bu yoğun ilişkiler çerçevesinde birçok insani farklılıklar da zorunlu olarak gün yüzüne çıkacaktır. Görünen farklılıklar Rousseau’nun (2017:123) deyimiyle, doğuştan gelen yaş, sağlık, beden gücü, zekâ ve ruh gibi gerek fiziksel ve gerek psikolojik nitelikleri arasındaki farklılıklar olacak ve bu ister istemez insanlar arasındaki temel eşitsizliği görünür hale getirecektir. Buna, bir parça toprağı çitle çevirip ‘burası benimdir, şurası senindir’ deyip özel mülkiyet eklenildiğinde ve bu da insanın mülkiyeti biriktirme

tamahkârlığıyla birleştiğinde, insanlar arasındaki eşitsizlik daha da belirginleşmiş olacaktır. Eşitsizlik de birine, diğer biri üzerinde doğuştan getirdiği nitelikleri ve mülkiyet sahipliği bakımından bir üstünlük sağlayacağından, kuşkusuz bir yönüyle insanın güç peşinde koşan ve söz dinlemekten çok buyurgan doğası gereği bazılarının bu üstünlüğü kullanması da kaçınılmaz bir hale gelecektir. İşte tam da bu noktada, eşitsizliğin doğurduğu bu üstünlük bağlamında otorite ortaya çıkacaktır. İnsanın doğuştan getirdiği bu doğal eşitsizlik ve eşitsizliğin yarattığı zorunlu üstünlük, kiminin güçlü kiminin de zayıf olduğu bir doğada, güçlülerin bazılarının ister istemez bunu zayıflar üzerinde bir otorite olarak kullanacağı gerçeğini kim yadsıyabilir ki? Ya da günümüz insanlarından yola çıkıldığında, yeri geldiğinde bazılarının bu gücü diğerleri üzerinde kullanmadığını söylemeye gerek var mı?

Böylelikle toplumsallığı nedeniyle insanın her yerde olması, otoritenin de her yerde yani tüm toplumsal alanlarda olması demektir. Kısaca otorite, en az iki insanın bulunduğu aileden başlayarak tüm toplumsal alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, böylesine geniş toplumsal tabanlı bir kavramı tanımlamaya çalışmak da haliyle bir o kadar zorlaşmaktadır. Öyle ki aşağıda değinileceği üzere kavramın tanımı üzerinde halen genel bir konsensüsün sağlanamamış olması, aynı şekilde bir otorite türü olan siyasal otorite kavramının tanımında da güçlük yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Bunun nedeni siyasal otorite ile insanlar arasındaki ilişkilerin her dönemde değişmesi olarak açıklanabilir.

Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, hem otorite hem de siyasal otorite kavramının yapılan tanımları üzerinde etraflıca durarak bu tanımların eksik kaldığını ifade etmek ve yapılan tanımların yerine daha makul olabilecek tanımlar ortaya koymaya çalışmak olacaktır. Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde siyasal otoriteye olan bakış açısının olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğunu ve olumlu/olumsuz ise nedenlerini ortaya koyarak bir değerlendirme yapmak bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır.

1. Otorite Nedir

Richard Sennett'e (2011:26) göre "*Bir otoritenin ne olduğu konusunda herkesin sezgisel bir düşüncesi, bu düşüncüyü tanımlamak ne kadar zor olsa da vardır.*" Bununla birlikte bugüne baktığımızda ise otorite kavramı üzerinde Gerard Mendel'in (2005:11) aktarımıyla, "*fiziksel zorlama olmaksızın ve taleplerini tartışmaya ya da haklı göstermeye*

çalışmaksızın, gönülden itaat ettirme yolu” olduğuna dair genel bir anlayış da söz konusudur. Ama her ne kadar otorite kavramı üzerinde böyle bir anlayış (gönülden itaat ettirme yolu) olsa da, böyle bir tanımın otorite kavramını tam manasıyla karşıladığı söylenemez. Çünkü Sennett’in de işaret ettiği bu sezgisel otorite anlayışını geliştirmenin zorluğu, onun neredeyse tamamen anlaşılması güç, hatta bazen de birbirine zıt bazı problemlerle iç içe olmasına dayanmasıdır. Bu zorluğun en önemli nedenlerinden birisi, kavramın ortaya çıktığı Batı dünyasında “Authority” kelimesi ve aynı kökten gelen “author” (hakkı veren, yaratan, üreten anlamında yazar), “authentic” (otantik, sahil, aslına uygun), “authorative” (otoriteye dayalı, otoriteye dayalı bir kaynaktan gelen) ve “authorize” (belli bir erkin havale veya devir edilmesi) gibi kelimelerin kendi zaman ve toplumsal şartlarına münhasır uzun ve karmaşık geçmişlerine bağlanabilir (Bal, 2014:249). Başka bir ifadeyle, ilkin Latince de otoriteye “auctoritatem” denilmektedir. Görüş, tavsiye, fikir, etki gibi genel-geçer anlamları var. Kelime özne olarak kullanıldığında “auctoritas” ile karşılaşıyoruz. Aslında bu Roma idaresinin temel özelliklerinden biridir. İmparator veya dictator yönetiminde iki şeye sahiptir: “Potestas” ve “Auctoritas”. Kelime Latince “auctor”dan türetilmiştir. Günümüzdeki aktör kelimesi ile eşdeğer. Lider, yönetici, sahip demektir. Daha sonra etkilemek anlamında “auctoritatem” denilmiştir. Sözcük eski Fransızca da “auctorité” dönüşüyor ve şu an modern Batı dillerinde “autorite” olarak kullanılıyor. Kavram, 1610 yıllarından itibaren günümüzdeki anlamına sahip. Otorite sözcüğünün kökeninin zaman içerisinde uğradığı bu anlam değişimleri, kavramı tanımlamanın daha baştan ne kadar karmaşık ve bir o kadar zor olduğunu bize açık bir şekilde göstermektedir.

Otorite kavramının analizindeki diğer önemli güçlük, Birch'in de belirttiği üzere, kısmen 'siyasal otorite', 'ahlaki otorite', 'kutsal otorite', 'ebeveyn otoritesi' ve benzeri otorite kavramları arasında çok önemli farklılıklar olmasından ileri gelmektedir (Akt. Bal, 2014:248). Farklılıklar o kadar açıktır ki, yalnız ‘otorite’ kavramını tanımlamak bile otoritenin bu farklı tiplerini tanımlamaktan daha güç hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle kavramın; psikolojik, sosyolojik, dini ve siyasal olarak ele alınan temel bir kavram olması nedeniyle tüm bu unsurların onun tanımları içerisinde yer alabilmesi tanımlamayı güçleştirmektedir. Bu nedenle otoriteyi tanımlamak ve çözümlmek için karşımıza yine yoğun bir kavramlar dizgesi çıkmaktadır. Yoğun kavramlar dizgesinin temelinde ise daha önce de işaret ettiğimiz gibi, otorite kavramın toplumsal yaşamın hemen her alanında farklı biçimlerde yaşanmasına dayanmakta ve dolayısıyla bu da otorite kavramını

tanımlamayı oldukça güçleştirmektedir.

Kavramı tanımlarken karşımıza çıkan başka bir güçlük de kavramın, kimi zaman birbirine pek de uzak olmayan güç, erk, kudret, emir, yetkinlik ve zorlama gibi kavramlardan ayrı düşünülememesi ya da kimi zaman da birbirinden tümüyle bağımsız olarak ele alınabilmesidir. Bunun nedeni kavramı tanımlarken, kişi ya da kişilerin sahip olduğu konumdan ileri gelmesindedir. Yani bireyin sahip olduğu konumun diğerlerine göre altta ya da üstte olmasıdır. Basit bir örnekle, patron ile işçinin, öğretmen ile öğrencinin ve gardiyan ile mahkûmun otorite tanımlaması, birbirinden tamamıyla farklılık arz edecektir.

Kavramın tanımını güçleştiren temel nedenleri sıraladıktan sonra birbirinden farklı yapılan tanımlara bakıldığında, ortaya konulan bu güçlüklerin nedenleri daha da iyi anlaşılacaktır. Kısa sözlük tanımlarında otorite; bir işi yapabilme gücü, erk, kudret, bir işi başarabilme yetkisi ve yeteneği (TDK, 1998:693) ya da herhangi bir topluluk içinde, tabî, maddî ve manevî etkenler sonucu bazı kişi, grup veya kurumların emir verme ve verilen emirleri yaptırma gücü (Meydan Larousse, 1992:433) olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere bu tanımların içinde güç, emir ve istekler yer almaktadır. Otorite kavramının sözlüklerde geçen tanımlarında özellikle güç, emir ve yaptırım gibi kavramlara karşılık gelmesi, onun daha çok günümüzde toplumsal algının bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü güç, emir ve yaptırım tam da günümüz otorite ruhunu yansıtmaktadır.

Kojeve' ye (2007:14-15) göre otoritenin en genel ve basit tanımı, bireysel değil sosyal bir olgu temelinde en az iki kişi arasında oluşan bir ilişki olarak, birinin diğeri üstünde eylemde bulunmak için sahip olduğu olasılıktır. Ya da herhangi bir uzlaşma yapılmaksızın eyleme geçme olasılığıdır. Bu tanım, bir kişinin diğeri üzerindeki yaptırım gücünü, müdahale yeteneğini ifade etmektedir. Bu, otoritenin bir eşitsizlik ilişkisi olduğu ve bu eşitsizlikle beraber zorun, zorlamanın, baskının ve müdahalenin paralel geliştiğidir. Otoritenin diğeri bir anlamı, yetenek ve gücü birleştirmesi bağlamında, toplumda başkalarına istediğini yaptırabilmedir. Bununla birlikte bu istenen şeylerin yaptırılmasını, zor kullanmaya ve müdahale etme yetkinliğine sahip olmadır (Raphael, 1990:165). Ayrıca daha önce de değindiğimiz gibi günümüz konsensüsü diye tabir edilen tanıma göre ise, herhangi somut bir zorlama olmadan ve isteklerini tartışmaya ya da haklı göstermeye çalışmadan, gönülden itaat ettirme yoludur. Yani usdışı ve düşüncesiz bir itaatkârlıktır (Kojeve; 2005:11). Bu tanım, diğerlerinin tam aksine zorun, zorlamanın, baskının ve

müdahalenin kabul edilmesi ile birlikte otoritenin gerekliliğine de işaret etmesiyle ayrılır. André Siegfried'e göre, otorite “yüksek özlü düzendir” (Mendel, 2005:122). René Rémond' un otorite tanımı ise, “yüksek olduğu varsayılan bir çıkara saygıdır” (Mendel, 2005:122). Son iki tanımda geçen ve önem taşıyan ‘yüksek’ kavramı, kutsal olana yani Tanrı'ya işaret etmektedir. Aslında bu, otoritenin kaynağının Tanrı olması, yeryüzü otoritesine de doğal olarak bir kutsallık atfeder. Neticede bu tanım otoritenin ilahi kaynaklı olmasına işaret eder. Son olarak Alain Renaut'ın tanımı, “otorite iktidardır, ilaveten, bu iktidarın meşruiyetinin kabulü” (Mendel, 2005:95) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Otorite kavramı ile ilgili en ilginç ve de dikkat çekiciliğiyle kendisinden çokça söz ettiren tanımı, Stanley Milgram'ın 1974 yılında otorite üzerine yaptığı deneyin sonucunda bulabiliriz. Milgram'a göre deneyin amacı; bireylerin itaat sınırını ve itaat edilen eylemlerin niteliğinin, kişinin o eylemi yapmasında ne derece etkili olduğunun saptanmasıydı. Milgram deneyi, farklı yaş, cinsiyet ve meslek gruplarından sıradan insanların katılımıyla gerçekleştirdi. Milgram, ‘Otoriteye İtaat Deney’inde insanların büyük çoğunluğunun, normal hayatta benimsemedikleri ya da onaylamadıkları davranışlarda bulunmaları yönünde verilen emirleri, otoriteyi sorgulamadan ve karşı çıkmadan uyguladığını göstermişti. O halde bu deneyin sonucuna göre Milgram'ın otorite tanımı da, 'sorgusuz itaattir yani otoriteye hayır diyememek şeklinde olmaktadır (Mendel, 2005:49-52). Bu tanımın en dikkat çekici özelliği, sahip olunan konum itibariyle itaat ettirmenin ve itaat etmenin insan doğasının bir özelliği olarak yorumlanabilmesidir.

Sıradan insanların otorite tanımlamalarına bakıldığında bile birbirinden bir hayli farklı tanımların ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeni ise, okul, aile, işyeri, hapisane ve kutsal mekânlar gibi birbirinden oldukça farklı toplumsal alanlarda cereyan eden farklı ilişkilerin var olması, otoritenin de bu farklı ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmasıdır. Mesela öğretmenlerin; yetki, beceri, deneyim, pedagojik anlam, karakter gücü, saygı ve hayranlık uyandırma kapasitesi, prestij ve daha başka nitelikler gibi otorite tanımları çok yönlü olmaktadır. Burada ideal bir öğretmenin portresi tepeden tırnağa çizilmiştir. Böylelikle öğretmenlere göre otorite sözcüğü, iyi bir öğretmenin temel özelliklerini bir araya getirmekte ve böylelikle karşımıza kavramla ilgili gerçekten de çok yönlü tanım da çıkmış olmaktadır. Buna karşılık öğrencilerin otorite tanımları ise, baskı, zorlama, fiziksel ceza, terbiye etme, söylenenleri harfiyen yerine getirme ve düzeni sağlama gibi daha farklı tanımlar karşımıza çıkarmaktadır (Mendel, 2005:25-26).

Bununla birlikte ebeveyn ile çocuğun ya da patron ile işçinin tanımları da aynı şekilde birbirinden farklı olacaktır. Mesela patron için otorite, çok kazanmak ya da verimliliği artırmak iken işçi için ise daha çok sömürü anlamına gelmektedir. Ya da gardiyanlar için hapisanenin mevcut düzeninin korunması manasına gelirken, mahkûmlar için temel hakların ihlalidir.

Yapılan tüm tanımlamalardan çıkan en basit sonuç olarak otorite kavramının, bir yandan zorlama, bağımlılık ve düzeni sağlama, diğer yandan sorgusuz itaat, gönüllülük ve bundan başka, farklı toplumsal alanların doğurduğu insani ilişkilerin çok yönlülüğü olmak üzere birbirine çok da yakın olmayan tanımların ortaya çıkmış olmasıdır. Daha net bir ifadeyle söylenildiğinde, tüm tanımlamalar boyunca karşımıza otorite sözcüğünün çok anlamlılığı ve bu konudaki görüşlerin birbirine kökten karşıt olduğu ortaya çıkmaktadır. Mendel'in (2005:27) yerinde ifadesiyle, *"bu sözcük kadar çok anlamlısı istisnadır."*

Otorite kavramının gerek uzun ve karmaşık olan bir geçmişin yarattığı problemler ve gerek insanlar arası çok çeşitli ilişkilerde açıkça kendini göstermesi, kavramın tek ya da net bir tanımına ulaşabilmeyi gördüğü üzere bir hayli güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu, bize otoritenin evrensel bir tanımını bulmanın oldukça zor olduğunu göstermektedir. Mendel, tüm zorlukların farkında olduğunu ve önceki tanımları da içine aldığını söyleyerek, genel kabul görebilecek şöyle bir tanımın makul olabileceğini söyler, *"Açık güç kullanmadan, fiziksel zorlama ve açık tehdide başvurmadan ve ne aklama, ne argüman ne de açıklama getirmek zorunda kalmadan, tabi olanların itaatini sağlayan iktidar çeşitliliğidir"* (Mendel, 2005:30). Ama bu tanım bile, yakından bakıldığında bazı yönlerden dolayı eksik kalmaktadır. Bunun nedeni daha önce de belirtildiği üzere otoritenin; aile, okul, işyeri, hapisane ve kutsal mekânlar gibi toplumsal yaşamın her alanında karşımıza çıkan bir özelliğe sahip olmasıdır.

Farklı toplumsal alanlarda karşımıza çıkan otorite kavramına yönelik Mendel'in yaptığı tanımında kullandığı *'açık güç kullanmadan'*, *'fiziksel zorlama olmaksızın'* ve *'açık tehdide başvurmadan'* sözcükleri toplumsal yaşamın gerçeklikleriyle hiç örtüşmediğini görürüz. Diğer bir ifadeyle otorite, 'güç', 'fiziksel zorlama' ve ' tehdit' gibi araçları her zaman açık bir şekilde ortaya koymayabilir ama bu araçları her zaman da saklı tutmaz. Örneğin bir çocuk, ödevini yapmadığında ya da belirlenen saatten daha geç eve geldiğinde, belirlenmiş kurallar çerçevesinde odadan dışarı çıkamama, arkadaşlarıyla görüşememe ya da isteklerinin karşılanmaması gibi ebeveynleri tarafından önceden açık

bir tehditle karşı karşıya kalır. Bir öğrenci ödevini yapmadığında veya sözlüye ve sınava çalışmadığında düşük not alma hatta sınıfı geçememe gibi önceden açık bir tehdit altındadır. İşyerinde çalışan bir işçi için, işe geç geldiğinde veya izinsiz gelmediğinde işten atılma gibi önceden açık bir tehdit söz konusudur. Bir hapishanede tutuklu bulunan biri kavga ettiğinde, hücre cezası veya kaçmaya teşebbüs ettiğinde vurulma gibi önceden açık bir tehditle karşı karşıya olduğunu gayet iyi bilmektedir. Kutsal mekânlarda bireyin nasıl davranacağı konusunda kurallar (giyinme, yüksek sesle konuşmama, ibadet ritüellerini yerine getirme vb.) önceden belirlenmiş olup ve bu kurallara riayet edilmediğinde birey, grup tarafından dışlanmak gibi açık bir tehdit altındadır. Günlük yaşamda bireyler normal yöndeki tutum ve davranışlarında bile siyasal otoritenin şiddet ve baskı araçları karşısında bırakın açık bir tehdide, açık güce bile doğrudan doğruya maruz kalabileceğini önceden bilmekte hatta çoğu zaman buna maruz kalabilmektedir. Elbette ki bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Dolayısıyla bu örneklerden yola çıkıldığında Mendel'in tanımının rahatlıkla eksik kaldığı söylenebilir. Peki, bu durumda otorite nedir?

Mendel'in tanımı üzerinde biraz değişikliğe gidildiğinde kabul edilebilir bir tanımın ortaya çıkacağı kanaatindeyiz. Otorite; Güç, fiziksel zorlama ve tehdit gibi araçları önceden bilkuvve olarak ortaya koymuş ve ne aklama, ne argüman ne de açıklama getirmek zorunda kalmadan, tabi olanların itaatini sağlayan iktidar çeşitliliğidir diyebiliriz. Çünkü güç, fiziksel zorlama ve tehdit, otoritenin ultima ratio'su (son çare) olarak her zaman bilkuvve olarak mevcuttur. Örneğin ebeveynde yap-yapma, kocada olur-olmaz, öğretmende sus-dinle, patronda geç kalma-çok çalış, gardiyanda yat-kalk-gir, askerde hazır ol, poliste dur-geç vs. gibi güç ve tehdit çağrıştıran kavramların daima mevcut olması gibi. Bu da tıpkı yeryüzünü tutan yer çekimi gibi, birey de daima otoritenin çekim gücü alanında olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle eş kocasının, çocuklar ebeveynin, öğrenciler öğretmenin, işçiler patronun, mahkûmlar gardiyanların, yurttaşlar otoriteyi temsil ettiği söylenen görevlilerin (polis, jandarma, hâkim, savcı, vali, kaymakam vs.) daima çekim alanındadır. Otorite kavramı; güç, fiziksel zorlama ve tehdit gibi araçları önceden bilkuvve olarak ortaya koymuş ve ne aklama, ne argüman ne de açıklama getirmek zorunda kalmadan, tabi olanların itaatini sağlayan iktidar çeşitliliğidir şeklinde ortaya çıktıktan sonra çalışmanın temelinde yer alan kavramın siyasi açıdan tanımını ortaya koymaya çalışalım.

2. Siyasal Otorite Nedir

En basit tanımıyla “*siyasal otorite, ‘meşru iktidar’ olarak tanımlanır ve İktidar başkalarının davranışlarını etkileme kabiliyeti olduğu halde, otorite bunu yapma hakkıdır*” (Heywood, 2013:24) şeklinde değerlendirilir. Bunun yanında her otorite bir iktidar türü olarak değerlendirilse de her iktidar türü, otorite olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü farklı iktidar türleri, meşruluk temeli taşımadan sırf cebre istinat etmektedirler. Oysa siyaset felsefesinin üzerinde durduğu en önemli sorulardan biri, devlet otoritesinin meşruluğunun ne veya neler olduğudur. Bu soruya cevap verme iddiasında olan sosyal sözleşme teorisine göre, insanlar arasında meşru iktidar, ancak sözleşmeye taraf olanlar arasında söz konusu olabilir. O halde buradan çıkan sonuç, sosyal sözleşme teorisine göre de siyasal otoritenin sadece ‘meşru iktidar’ olduğu yönündedir. Ama siyasal otorite, sosyal sözleşme teorisinin iddia ettiği gibi ne sadece ‘meşru iktidar’ olduğu ne de tanımında geçen, her iktidar türünün otorite olmadığı kabul edilebilir. Bunun temel nedeni meşru olmayan yani aksine herhangi bir sözleşmenin olmadığı, sırf cebre dayanan otorite türünün varolmasıdır. Örneğin siyasal düşünceler tarihinde siyasal doktrinlerine ilişkin fikirleri ile öne çıkmış olan gerek Platon, Aristoteles ve gerek Bodin ve bunun yanında günümüze değin birçok önemli düşünür, sırf cebre dayanan despotizmi bir otorite türü olarak saymışlar ve yine aynı şekilde düşünce tarihinin önde gelen düşünürlerinden Platon, Aristoteles ve tarihin babası sayılan Herodotos gibi düşünürler de, kendi dönemlerine ilişkin fazlaca despotik yönetim biçimlerinden örnekler vermişlerdir.

Yukarıdaki örneklere ilişkin en güzel ifadeyi Hegel’in (2006:84) söyleminde bulabiliriz, “*Dünya tarihinde gördüğümüz ilk biçim Despotizm, ikincisi Demokrasi, üçüncüsü Monarşidir.*” Ayrıca Bodin’in söylemi de bu anlamda daha dikkat çekicidir, “*her ne olursa olsun tiran da egemendir*” (Ağaoğulları ve Köker, 2009:42). Bu durumda genel olarak rızaya dönüşmeyen zoru, zorunluluğu ve zorbalığı temsil eden otoritelerin varlığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca Hegel’in, dünya tarihinde görülen ilk otorite biçiminin despotizm olduğu yönündeki vurgusu buna işaret etmektedir. Çünkü eldeki tarihsel veriler göz önünde tutulduğunda Eski Mısır ve Mezopotamya’daki ilk otorite biçiminin daha çok despotik tarzda oluşu, Hegel’in bu söylemini daha anlamlı kılmakta ve bunun yanında sosyal sözleşme teorisinin iddiasını da aynı ölçüde zayıflatmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir siyasal otoritenin, sosyal sözleşme teorisinin iddia ettiği gibi sadece taraflar arasındaki bir sözleşmeyle ortaya çıkmadığını söylemenin önünde hiçbir engel

kalmamaktadır. Buna dayanarak siyaset felsefesi penceresinden baktığımızda her iktidar türü otorite olduğu gibi aynı şekilde her otoritenin de bir iktidar türü olması zorunluluğu karşımıza çıkmaktadır. O halde siyasal otoritenin sadece ‘meşru iktidar’ olduğunu ve her otoritenin bir iktidar türü olmadığını iddia etmek yanlış olacaktır.

Siyasal otorite kavramını daha iyi tanımlamak için birbirinden bağımsız değerlendirilemeyecek ‘Devlet’ ve ‘İnsan’ gibi iki asli unsura değinilmesi gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle siyaset felsefesinin temelini oluşturan otorite ilişkileri düzleminde Devlet ve İnsana atıf yapılmadan konuyu çözümlmek mümkün değildir. Çünkü Devlet ve İnsan, siyasal otoritenin varlık sebebi ve kendisini devam ettirmesinin önemli güvenceleridir.

Bir sözleşme temelinde kurulsun veya cebre dayansın, siyasal otorite her iki şekilde de bir devletin varlığını zorunlu kılmaktadır. Çünkü siyasal otorite ancak, *“bunu, onu temsil eden ya da cisimleştiren kişi veya kişiler aracılığıyla icra eden devletin otoritesi”* (Kojeve, 2007:70) olabilir. Çünkü Devlet olmaksızın, siyasi otorite yoktur. Böylelikle her siyasi otorite toptan ne ise o olarak Devlete aittir. Ama Devlet, uzay-zamansal dünyada var olabilmek için gerçek bir dayanağa ihtiyaç duyar. Bu dayanak, bireyler ya da bireylerden müteşekkil gruplar tarafından oluşturulur. Tıpkı Stephanus Junius Brutus’un (2002:154) da söylediği gibi, *“kralsız yaşayan pek çok halklar vardır, ama halksız bir kral düşünemeyiz bile.”* Başka bir deyişle, halka içkin olan egemenlik, bir insanlar topluluğunu gerçek bir siyasal topluma, yani devlete dönüştürmektedir. Dolayısıyla devlet ile özdeşleşen halk olmazsa devlet de ortadan kalkmış demektir. Halk, öylesine devlete içkindir ki onun tüm yaşamsal dayanağını oluşturur. Devletin dayanağı aynı şekilde siyasal otoritenin de dayanağıdır. Siyasi otoriteyi elde tutan ve icra eden devlettir; siyasi otorite Devlette ve Devlet yoluyla gerçektir. Böylelikle siyasal otoriteyi ne devletten ne de bireylerden bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Öte taraftan, bir siyasi otorite birey ya da bireylerden müteşekkil gruplardan oluştuğuna göre, siyasi otoritenin bu bağlamda alan ve sınırlarının da olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Sosyal sözleşme teorisine göre siyasal otorite, sadece belli alanlarda ve belli kişiler üzerinde uygulanabilir (Bunnın Yu, 2004:62). Fakat bu bakış açısı da, bize siyasal otoritenin sadece rızaya yani bir sözleşme temeline dayandığını gösterdiğinden, yine aynı şekilde diğer otorite biçimleri göz ardı edilmiş olacaktır. Daha önce de söylediğimiz gibi gerek tarih sayfalarına baktığımızda ve gerek günümüz mevcut koşullarını göz önüne aldığımızda, birbirinden farklı otorite biçimlerinin olduğu

yadsınamaz. Hem Aristoteles'in sınıflandırmasına göre hem de tarihte en fazla pratik örnekleri bulunan bu yönetim biçimleri; yöneten tek kişi olursa, yönetim biçimi monarşi, bozulursa alacağı hâl despotizm yani zorbalık rejimi olur. Yöneten birkaç kişi olursa, yönetim biçimi aristokrasi, bozulursa alacağı hâl oligarşi olur. Yöneten birçok kişi olursa, yönetim biçimi devlet (Polity), bozulursa alacağı hâl demokrasi olur (Aristoteles, 2017:98-99). Yönetim biçimlerinden tek kişinin yönetimi olan monarşinin ve despotizmin temeli korku ya da zora dayanırken, Aristokrasi ve Oligarşinin temeli servet üstünlüğüne ya da çıkara dayanmaktadır. Polity ve Demokrasi ise iknaya (rıza) dayanmaktadır. Görüldüğü üzere kimi zaman zora ve korkuya dayanan, kimi zaman da iknaya (rıza) dayanan bu siyasi yönetim biçimlerinden, özellikle tek kişinin despotik yönetimi, günümüzde bile örnekleri halen mevcutken, siyasal otoritenin belli alanları olduğunu ve belli kişiler üzerinde uygulandığını söylemek yanlış olur. Çünkü Despotizm tümüyle cebre dayandığı için herhangi bir alan ya da kişileri tanıması söz konusu olamaz. Zaten hali hazırda bunun birçok örneklerini günümüz dünyasında görmek çok da zor olmasa gerek. Söz konusu örnekler ayrı bir çalışmanın tartışma konusu olabileceğinden burada değinmeyeceğiz.

Böylelikle ister meşru olsun olmasın, rızaya ve korkuya ya da cebre dayansın dayanmasın; bir, birkaç veya birçok kişinin yönetimi olsun olmasın; bir yapının siyasal otorite olarak değerlendirilmesinin temel ölçütleri, ilkin herhangi bir alan üzerinde vücut bulan bir devlet (toprak parçası), devletin varlığı ile şekillenen büyük bir gücün varlığı ve daha sonra bunu kabul edecek ya da daha basit bir ifadeyle buna itaat edecek bireylerden müteşekkil büyük insani grupların olmasıdır. Ama en önemlisi, büyük bir gücün varlığı ve buna itaat edecek bireylerden müteşekkil büyük insani grupların olmasıdır. Çünkü büyük bir gücün olmadığı yerde ne bir devlet, ne bir otorite ne de böylesine geniş ölçekli bir itaatin gerçekleşmesi mümkündür. Bu durumda siyasal otoritenin, güç ve itaatle kesinlikle doğru orantılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Jean Bodin'in bu konudaki destekler mahiyetteki şu söylemine bakalım, "*Bir devletteki egemenlik (siyasal otorite), orada yaşayan herkesin üstündeki en yüksek, mutlak ve en sürekli güçtür. Egemenlik (siyasal otorite), (Festus'un dediği gibi) güçlülük niteliğinden ötürü böyle adlandırılmaktadır*" (Tunçay, 2002:183).

Bir diğer söylem La Boetie'nin '*Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*' adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır. La Boetie siyasal otoritenin tanımını, '*gönüllü kulluk tutkusu*' olarak vermektedir. Böyle bir tanımla La Boetie otoritenin gerçekleşmesini, yönetimin ya da

yönetenlerin voluntarizmine değil de, yönetilenlerin itaat istemine bağlar. Ama La Boetie'nin (2011:17-62) tanımlamasının temelinde ise, halkların gönüllü itaat tutkusuna bağlanmalarında yönetici veya yöneticilerin kullandığı gücün ve otorite mekanizmasının etkinliği olmasıdır. La Boetie itaati, her ne kadar bireylerin voluntarizmine bağlasa da görüldüğü üzere bunu sağlayan asıl unsurun “güç” olduğu çok açıktır. Ayrıca Hugo Grotius da (1967:30) egemenliği (siyasal otorite), eylemleri bir başkasının denetimine bağlı olmayan, yaptıkları bir başkasının iradesiyle geçersiz kılınamayan bir ‘güç’ olarak tanımlamaktadır. Yani burada Grotius’a göre siyasal otorite sınırsız, mutlak ve tek olan “gücü” temsil etmektedir. Diğer önemli bir söylem de İbn Haldun’un Mukaddime’sinde yer almaktadır. İbn Haldun (2013:134) insanların beslenme, barınma ve güvenlik gereksinimleri nedeniyle bir arada, sıkı bir dayanışma içinde yaşamak zorunda olduğunu belirtir. Aksi halde, yaşamlarını sürdürebilmeleri mümkün değildir. Bu zorunluluk, insan doğasından kaynaklanır. O’na göre, doğaları gereği toplum düzeni içinde yaşamak zorunda olan insanlar, bir otoritenin yani üstün bir gücün varlığına gereksinim duyar. Böylelikle İbn Haldun’da siyasal otorite ve güç kavramı kesinlikle birbirinden ayrı değildir.

Nietzsche'nin (2010:126), “*Dünyanın temel hammaddesi güçtür. Güç tutkusu bir varlık, bir oluş değil bir kaderdir*” söylemi, “güç” olmadan siyasal otoritenin düşünülemeyeceği bağlamında makul bir söylemdir. Çünkü Nietzsche’ye göre güç, gerek bireyin hem kendisine hem de ilişkilerine ve gerek toplumsal yaşamın her alanına hâkimdir. Bu bağlamda söylendiğinde “güç”, doğal olarak siyasal otoritenin kendisinden de kesinlikle ayrı düşünülemeyeceğinden biz de siyasal otoritenin temel hammaddesi güçtür diyebiliriz.

Güç ve itaat arasındaki ilişkinin önemine değinen önemli diğer bir düşünür de Erich Fromm’dur. Fromm’a (2014:15) göre, insanlık tarihinin büyük bir bölümünde itaat erdemle, itaatsizlik günahla özdeşleştirilmiştir. Bunun nedeni, şimdiye kadar tarihin büyük bir bölümünde, bir azınlığın çoğunluğa hükmetmiş olmasıdır. Bu hâkimiyeti gerekli kılan, hayatın güzelliklerinin sadece azınlığa yetecek kadar olup, çoğunluğa kırıntıların kalmasıdır. Bu azınlığın güzelliklerin tadını çıkarması ve bunun da ötesinde çoğunluğun kendisine hizmet etmesini, kendisi için çalışmasını ancak çoğunluğun kendisine itaat etmesini öğrenmesiyle mümkün olabilirdi. Şüphesiz ki, bu itaat ancak katıksız güç kullanılarak tesis edilebilirdi. Görüldüğü gibi Fromm’un siyasal otoriteye yaklaşımının temeli güç ve itaat unsurlarından oluşmaktadır.

İktidarı, “insanları itaat etmeye ve arzu etmedikleri şeyleri yapmaya zorlayabilmek” olarak tanımlayan Max Weber’e (2017:7) göre iktidarın kaynağı ise, güç veya otoritedir. Bu durumda iktidar, aslında meşrulaşmış asgari bir rıza çerçevesinde uygulanan güçtür. Güç iktidarın ayrılmaz bir ögesidir.

Eski bir Çin metninde: “*Bir yöneticinin otoritesi, gücü çok daha az da olsa, yıldırım parıltısıdır* (Canetti, 2006:286) diye yazmaktadır. Bu otoritenin meşru her türlü şiddet ve baskı araçlarının tekeli yani gücü elinde bulundurduğu sürece, insanı istemese de itaate zorlayacağı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda özellikle siyasal otoritenin, hakemlik görevi gören ya da sadece asayiş sağlayan bir araç olması gerektiğini söyleyen Liberal söylemin aksine, siyasal otoriteyi, doğrudan doğruya bir baskı aracı olarak gören Marksist söyleme işaret etmeliyiz. Çünkü Marksist söyleme göre siyasal otoritenin bir baskı aracı olarak görülmesindeki ısrarın en büyük nedenlerinden biri; parlamento, bürokrasi, mahkemeler, hapishaneler, istihbarat servisleri, polis, jandarma ve nihayet ordu gibi her an baskıya ya da şiddete dönüşebilecek araçları elinde bulundurmasındandır (Tanili, 1982:3). Ayrıca siyasal otoritenin bu tür araçlara sahip olması, onun en büyük gücünün göstergesidir. Zaten böylesine büyük bir güce sahip olmayan bir siyasal otoritenin siyasal otorite olarak adlandırılması da mantıksız olurdu. Dolayısıyla bir siyasal otoritenin bu araçları elinde bulundurduğu sürece, ne kadar kendini şirin göstermeye çalışsa da insanın onun gerek niyetinden gerek gücünden kuşku duymaması mümkün değildir. Nihayetinde böyle bir gücün varlığı insana ‘itaat’ dışında başka bir alternatif de bırakmamaktadır.

Siyasal otorite için güç ve itaat gibi unsurlar görüldüğü üzere büyük bir öneme sahiptir, hatta bunların olmazsa olmaz unsurlar olduğunu söyleyebiliriz. Ama güç ve itaat gibi iki unsur sadece cebre dayanan siyasal otorite için ancak yeterli olabilir. Siyasal otorite, elbette despotizm örneğinde olduğu gibi, meşruiyet olmadan da kurulur ancak asla sürdürülemez. Maurice Duverger’in (1995:132) de işaret ettiği gibi, meşru olmayan bir otorite, otorite olmaktan çıkar; güçten başka bir şey değildir artık ve o da ancak kendisine boyun eğilmesini sağlayabildiği sürece vardır. Fakat rızaya dayanan siyasal otorite için sadece güç ve itaat unsurları yeterli değildir. Bunun yanında rızaya dayanan siyasal otorite için “güç” ve “itaat” ile birlikte “meşruiyet” unsuru da gereklidir. Yani rızaya dayanan siyasal otorite için güç ve itaatin yanında önemli bir unsur daha olan meşruiyet unsurunun da olması gerekir.

Cipriani, meşruiyeti; bütün olayların bir ilk ana durumdan/ilk sebepten hareket edilerek haklılığının ispat edilmesi durumu olarak tanımlar. Ferrarotti’de meşruiyet; bir ilk sebep

arayışı olarak 'ideal' bir düzeni, sağlam bir temellendirmeyi, aşkın bir değer veya ilkeyi ve gelecek için davranış kalıplarını içeren devletin popüler bir egemenlik ve kuşatıcı bir bütünlük sağlaması şeklinde tanımlanır. Sorokin de meşruiyeti aynı anlamda, bir düşünce ve eylemin haklı bir kökene dayandırılıp rasyonelliğinin ispatlanması çabası olarak değerlendirir (Çetin, 2003:66). Ama meşruiyet ile ilgili alıntı yaptığımız tüm bu tanımlamaların siyasal otoritedeki yansıması ise, zorlama ve baskı kapasitesi, otoritenin haklılığına olan inancın beslenmesi, siyasal otoritenin toplumun bütününe ve çıkarlarının temsilcisi olduğuna inancın güçlendirilmesi şeklindedir (Cohen ve Toland, 1988:4-5). Siyasal otorite bu inancı insanlara, varlık sebebi olan düzenliliğin zıddı olan kaos korkusuyla birlik, bütünlük ve uyumun bozulması riskine karşı, güce ve itaate olan ihtiyacın gerekliliğini göstererek yapar. Aslında bu anlamda meşruiyeti, gücün ve itaatın bilinçli olarak topluma yayılması olarak ifade edebiliriz. Zaten yüzyıllar boyunca kralların, rahiplerin, derebeylerin, sanayici patronların ve ebeveynlerin, özellikle itaatın bir erdem, itaatsizliğin ise bir ahlaksızlık olduğu konusunda ısrar etmeleri (Fromm, 2014:9), bu anlayışın bir ürünü olarak görülebilir. Kısaca söylenecek olursa meşruiyet, siyasal otoritenin elinde bulundurduğu siyasal güce bir şekilde haklılık kazandırma zorunluluğu hissetmesinden başka bir şey değildir. Denebilir ki, bunun en büyük nedeni siyasal otoritenin, varoluşunu sürekli kılma çabasından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda belirtilenler göz önüne alındığında siyasal otorite için üç önemli kavramın ortaya çıktığı görülmektedir; “güç”, “itaat” ve “meşruiyet”. İlk iki unsur (güç ve itaat) rızaya dayanmayan otorite (despotizm) için yeterli olabiliyorken, rızaya dayanan otorite için üç unsur da (güç, itaat ve meşruiyet) gereklidir. O halde hem bu üç unsur göz önüne alındığında, hem de rızaya dayanan ve rızaya dayanmayan otoriteyi de kapsayacak şekilde ‘siyasal otorite, meşru ya da değil, itaati sağlamaya yönelik sahip olunan büyük gücün kullanımı’ şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle siyasal otoriteyi, ne tamamen *zora (cebir)* ne de tamamen bir sözleşmeye dayandığı için ‘*meşru ya da değil, itaati sağlamaya yönelik sahip olunan büyük gücün kullanımı*’ olduğu şeklinde özetlemek mümkündür. Siyasal otorite, tamamen zora (cebir) dayanmaz çünkü sözleşme temelli otoriteler vardır; sosyal sözleşme teorisinin iddia ettiği gibi tamamen sözleşmeye dayanmaz çünkü zora (cebir) dayanan otoriteler vardır. Sonuç olarak siyasal otorite, zor ya da güç ve rıza gibi iki unsuru da barındırdığı için ‘meşru ya da değil, itaati sağlamaya yönelik sahip olunan büyük gücün kullanımı’ olmak durumundadır. Güç; içinde zor, korku ve tehdit unsurlarını barındırdığından, La Boetie’nin de vurguladığı gibi mukabili

de gönüllü itaat olmaktadır. Bunun içindir ki siyasal otorite ne tamamen *zora (cebir)* ne de tamamen bir sözleşmeye dayanmaktadır. Dolayısıyla siyasal otorite, meşru olabileceği gibi meşru olmayabilir de. İki otorite arasındaki temel fark, meşruiyet unsuru ile birlikte sürdürülebilir ve sürdürülemez oluşu noktasındadır. Rızaya dayanan meşru otorite sürdürülebilirken, despotik yani meşru olmayan otorite ise asla sürdürülemez.

Böylelikle siyasal otoritenin tanımını belirledikten sonra kavramın daha iyi anlaşılması bakımından, siyasal düşünce tarihinde kesin olmamakla beraber nerede kullanılmaya başlanıldığı ve aynı zamanda hangi anlam değişimlerine uğradığına bakılması gerekmektedir.

3. Siyasal Düşünce Tarihinde Siyasal Otoritenin Gelişimi

Siyasal düşünce tarihinde birçok düşünür için şüphesiz ki en önemli sorulardan biri siyasal otoritenin, insanoğlunun tarih sahnesinde yerini almasıyla birlikte ortaya çıkıp çıkmamasıdır. Başka bir ifadeyle insan, ilkin doğal bir durumda mı yaşamını sürdürmekteydi yoksa en başından beri bir siyasal otoritenin egemenliği altında mı yaşamını sürdürme gelmiştir? Diğer önemli bir soru da siyasal otoritenin, nasıl ve niçin ortaya çıktığı sorusudur. Elbette ki, iki soruya da düşünürler tarafından verilen yanıtlar birbirinden farklı olmuştur. İlk soruya yanıt vermeye çalışan kimi düşünürlere göre siyasal otorite, insanlıkla birlikte zorunlukla ortaya çıkmış, kimi düşünürlere göre ise insanlık tarihinin belli bir döneminden sonra ortaya çıkmış olduğu ileri sürüldüğünden, bu konuda tam bir görüş birliği mevcut değildir. Aynı şekilde ikinci soruya da verilen yanıtlar bağlamında birbirinden farklı teoriler ileri sürülmüştür. Bu teorilere bakıldığında karşımıza çıkan ilk teori siyasal otoritenin kökenini dinsel içerikli olarak açıklayan teoridir. Bu görüşe göre siyasal otorite, doğuşu itibarıyla ilahi bir kurumdur yani ilahi iradenin bir ürünüdür. Bu teorinin kaynaklarını, Eski Mısır ve Mezopotamya’da, daha sonra Hıristiyanlık ve İslamiyet’te görmek mümkündür. Diğer bir görüş olan Biyolojik (Organizmacı) görüş ise siyasal otoriteyi, biyolojik temellere dayandırmaktadır. Bu görüşe göre siyasal otorite, doğal ve biyolojik yasalara göre kendiliğinden meydana gelen canlı bir organizmadır. Bu organizma, insanda olduğu gibi kendisine varlık ve canlılık kazandıran çeşitli organlardan oluşmaktadır. Bu görüşün önde gelen düşünürleri arasında Platon, Aristoteles ve Farabi gibi isimler bulunmaktadır.

Diğer önemli görüş ise siyasal otoriteyi, güç ve mücadeleye dayandıran görüştür. Bu

anlayışa göre siyasal otorite toplumda, güçlülerin güçsüzlere zorla kabul ettirdikleri bir düzendir. Görüşün en dikkat çekici tarafı, güçlülerin güçsüzler üstündeki baskısını doğanın ezeli yasası olarak görmesidir. Bu görüşü savunan önemli düşünürler, Herakleitos, Seneca, Polibius ve Oppenheimer'dir. En önemli görüşlerden biri de siyasal otoriteyi bireyin akıl ve iradesinde bulan görüştür. Bu görüşün gelişmiş biçimi bilindik ismiyle sosyal sözleşme kuramıdır. Bu kurama göre; insanlar geçmişte doğal bir yaşam hali denilen bir dönemde yaşamışlardır. Düzenin, otoritenin yokluğu ile ifade edildiği bu döneme, insanlar, kendi istek ve iradeleri ile son vermişler ve bunun yerine aralarındaki ilişkileri düzene bağlayan toplum halini, toplumun en gelişmiş ve en karmaşık biçimi olan siyasal otoriteyi ikame etmişlerdir. Bu anlayışın önemli düşünürleri Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau ve John Locke' dur.

Bir başka görüş ise siyasal otoritenin kökenini ekonomik bir olay olarak açıklayan görüştür. Bu görüşe göre siyasal otorite, ekonomik olayların toplumsal ve siyasal olaylara egemen olmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Ekonomik gelişmelerin sonucu olarak, sınıflara ayrılan bir toplumda siyasal otorite, çıkarları birbiriyle çatışan sınıflardan ekonomik yönden güçlü olanının güçsüz sınıflar üzerinde baskı kurmasını sağlayan bir araçtır. Dolayısıyla burada siyasal otorite kimi zaman insan doğasının sonucu olan bir varlık, kimi zaman canlı bir organizma ve kimi zaman ise insanlar üzerinde tahakküm kurma amacıyla tesis edilen, istibdadın bir aracı olarak görülmektedir.

İnsanın siyasal otorite ile ilişkisinin nasıl ve niçin ortaya çıktığına dair sorunun yanıtını da bulabilmek için geçmişe gitme olanağımız olsaydı, yukarıdaki sorulara ya da benzer sorulara tereddütsüzce evet ya da hayır diyebilirdik. Rousseau'nun da (2004:28) söylediği gibi *“toplumun temellerini inceleyen düşünürlerin hepsi ilk doğal toplumsal yapılanmalara kadar geri gitme gereği duymuşlardır, ancak hiçbiri oraya kadar gidememiştir.”* Elde geçmişe gidebilecek imkânlar olmadığına ve ayrıca eldeki mevcut bilimsel veriler de yetersiz olduğuna göre ne denilebilir? İkinci sorunun yanıtını zamanla bulmayı umuyoruz ama bunun yanında birinci soru için ise söylenmesi gereken ya da söylenecek en uygun şey, ilk zamanlarda insanların siyasal otoriteden yoksun oldukları bir doğa durumunda olduklarıdır. Çünkü bugünün modern dünyası olarak adlandırılan koşullarında bile halen ilkel diye tabir edilen Himbalar, Huliler, Asarolar, Vanuatular ve Kalamlar gibi kabilelerin (*“21. Yüzyılda Hala Yaşantılarını Değiştirmemiş Dünyanın Son 16 İlkel Kabilesi”*, 214) varlığı ve bu ilkel kabilelerin de bilinen anlamda herhangi bir siyasi örgütlenmeye (sistematik bir hiyerarşinin olmayışı) sahip olmadığına görülmesi,

bizi ciddi manada ilk insanlarda herhangi bir siyasal otoritenin var olmadığı düşüncesine sevk etmektedir. Fransız antropolog Pierre Clastres (2011:165), bu konuya ilişkin ilkel kabileler üzerinde yaptığı uzun araştırmalar sonucunda edindiği izlenimlerini bize şöyle aktarmaktadır:

Kabilede kral değil, bir şef –ama devlet önderine benzemeyen bir şef- vardır. Bu ne demektir? Bu, şefin hiçbir otoritesinin olmaması, hiçbir zorlayıcı gücünün bulunmaması, emir vermesini sağlayacak her türlü olanaktan yoksun olması demektir. Şef bir komutan değildir; kabile üyelerinin ona uymak gibi bir yükümlülükleri yoktur. Şeflik makamı, iktidarın (otoritenin) uygulandığı yer değildir.

Aynı şekilde Rousseau da ilk insanlarda yönetimin olduğunu öne sürenlere eleştirilerde bulunur. Rousseau'ya (2004:28) göre en başından bu yana, gerek otoritenin varlığını ve gerekse güçlülerin daha zayıflar üzerindeki egemenliğini kabul edenlerin bazıları, “güç” ve “yönetim” sözcüklerinin anlamı insanlar arasında yer edinceye dek geçmesi gereken zamanı düşünmeden, toplumsal evrimin daha başında yönetimin oluştuğunu söylemeleridir. Bu eksiklik yüzünden toplumdaki aldıkları bütün kavramları; gereksinim, açgözlülük, kötülük, hırs ve kibre bağlayarak doğal olana uyarlamaya çalıştılar. Yabani ve ilkel insandan söz ediyor gibi görünseler de, uygar-sivil insanı tanımladılar.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak siyasal otoritenin insanlık tarihinin belli bir aşamasından sonra ortaya çıktığını varsayıyoruz. Daha sonra görüleceği üzere düşünce tarihinde gerek dönemin özlem duyulan yaşam biçimi ve gerek dönemin siyasal ve sosyal düzenindeki aksaklıklar üzerinde Antik Yunan'dan başlayarak günümüze kadar birçok düşünür, kiminin üstü örtük kiminin ise direkt olarak siyasal otorite kavramına atıfta bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte şüphesiz siyasal otoritenin tarihi, Antik Yunan'dan çok daha öncelere dayanır. Eski Mısır, Çin, Hindistan, Mezopotamya ve hatta göçebe Taş Devri insan gruplarında bile siyasal otoritenin izlerini bulmak mümkündür. Ancak, Yunan polis kentlerinden önce, toplumsal düzen geleneğin ürünüydü ve bu düzen, bağımsız insan muhakemesinden ziyade mitsel öğelerle açıklanıyordu. Önceki uygarlıkların aksine Atina, yurttaşlarından düzeni kurmak ve sürdürmek için kamusal işlerle ilgili müzakereler yapmalarını talep ediyordu. Atina'da yaşamın merkezi Agora idi. Bu kamusal alanda yurttaşlar, siyasal meseleleri tartışırlardı. Sonuçta Antik Yunan Atina'sı, rasyonel siyasal düşüncenin doğduğu yer olduğundan (Arnhart, 2011:25) siyasal otoriteyi Antik Yunan'la başlatmak daha uygun görülmektedir.

Antik Yunan'da siyasal otorite sözcüğü telaffuz edilmemiş olsa da, anlamsal içerik olarak onu çağrıştıran bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir. Mesela Herodotos'un (2011:25),

yönetim biçimlerinden olan “*Monarşiyi bırakıp, halkı iktidara geçirmeyi öneriyorum; çünkü devlet, zaten halk demek*” olduğunu ve tek kişinin yönetimi yerine çoğunluğun yönetiminin en iyi yönetim biçimi olduğunu söylemesi, kavrama direkt olmasa da dolaylı olarak atıfta bulunduğunu gösterir. Çünkü Herodotos’un kullandığı iktidar ya da yönetim kavramlarının siyasal otoriteye yakınlığı nedeniyle, bu kavramlar bizi zaten doğrudan doğruya siyasal otorite kavramına götürmektedir. Herakleitos, yazdığı eserlerin halkın anlamayacağını düşünerek halkı çok küçümsemesi ve bundan dolayı tüm yapıtlarını Artemis Tapınağı’na saklayarak halkın yönetimi olan Demokrasiye yönelik nefretin karşısında Aristokrasiye olan eğiliminin en iyi örneğini sergilemesi (Arslan, 2009:7) dolaylı da olsa kavrama bir atıf yapmaktadır. Burada Herakleitos’un gerek Demokrasi ve gerek Aristokrasi sözcüklerini kullanması, başlı başına otorite kavramına bir göndermedir. Sofistlere baktığımızda, onların çoğunun demokrasi yanlısı tutum sergilediklerini görürüz. Sofistlerin bu düşüncesinin arka planında, toplumun temelini bir tür sosyal sözleşmeye dayandırmaları olgusu yatar. Sofistlerin sözleşmecî yaklaşımı özellikle siyasal otoritenin nasıl ortaya çıktığına ilişkin olduğundan kavrama doğrudan gönderme olarak ele alabiliriz.

Platon (2013:161), şiddete, baskıya ve keyfiyete dayanan tiranlık ve bilgisizlikle eşdeğer tuttuğu ayak takımı ve yoksulların yönetimi şeklinde değerlendirdiği demokrasinin yerine, ideal bir yönetim olarak beşeri etkinliğin günlük gerçekliklerinden ayrı olan aşkın ve mutlak felsefi doğruluk ve bunun gerekli kıldığı ideal yönetim bilgisi, tecrübesi ve erdemi ile temayüz etmiş ve bu özellikleriyle de insanların güven ve saygısını kazanmış olan bilge insanların (filozof-kral) yönetimi olması gerektiği üzerinde ısrar eder. Diğer bir ifadeyle Platon’a göre, “(‘haklı’ ya da ‘meşru’) otorite ‘adalet’ ya da ‘hakkaniyet’ üstüne dayanır ve bu ilkelerden doğar” (Kojève, 2007:7). Platon’un görüşlerinden çıkaracağımız sonuç, siyasal otorite kavramının adalet temeline dayalı meşru bir yapı olduğudur. Aristoteles’e göre ise, siyasal otoritenin nedeni insanların ortak çıkarı, toplumun genel çıkarı için insanların bir araya gelmesi olduğundan, yalnızca toplumun ortak çıkarına ulaşmayı amaç edinir ve hatta bir adım daha ileri giderek siyasal otoritenin yalnızca hayat adına değil, iyi bir hayat adına var olduğunu söyler. Aristoteles (2017:98-99) daha sonra bu amaç doğrultusunda olan yönetimlerin doğru yönetim biçimleri olduğunu söyleyerek 158 kent anayasasını ile siyasal sistemlerini karşılaştırmalı olarak inceler ve tüm herkesin selameti için vatandaşların hepsinin olduğu yönetim olan ‘Siyasal Yönetim (Polity) vurgusunu yapar. Aristoteles’e göre Siyasal Yönetim, en iyi yönetim

biçimi imkânsız olduğunda, ikinci en iyi alternatif, karışım biçimindeki yönetim şeklidir. Bu da ne saf demokrasi ne de saf oligarşidir yani Aristoteles'in yönetim şekli (Polity) olarak adlandırdığı, bu ikisinin isabetli karışımıdır. Ayrıca bu mümkün olmasa bile bir sonraki tercih, zenginler ile yoksullar arasındaki çatışmayı yumuşatabilecek nitelikte güçlü bir orta sınıfın yer aldığı yönetim şekli olmalıdır. Böylelikle Antik Yunan siyasal düşüncesinin otorite kelimesini doğrudan kullanmadan, anlamını çağrıştıran bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bunu da, Antik Yunan siyasal düşünüşünün siyasal otoritenin varlığını kabulü ve kullanılan sözcüklerin siyasal otoriteyle yakından ilişkileri olma noktasından rahatlıkla çıkarsayabiliriz.

Kavramın gerek teorik ve gerek pratik düzlemde ortaya çıkması erken Roma dönemine denk gelmektedir. Roma krallık, cumhuriyet ve imparatorluk aşamalarından geçmiş olmasına rağmen 12 yüzyıl kadar uzun bir süre varlığını devam ettirmesinin arka planında yatan en büyük neden, siyasal örgütlemenin sağlam oluşudur. Bununla ilgili olarak Roma Cumhuriyeti, üç iyi yönetim biçiminin öğelerini kendinde birleştirmiştir. Bunlar: Monarşik konsüller, aristokratik senato ve demokratik halk tribunuşlarıdır. Yani Roma esaslı bir denetim ve dengeler düzeniyle, katıksız biçimlerin hepsi için doğal olan bozulmaya karşı güven altına alınmış bir karma anayasa tipi meydana getirmiştir (Ebenstein, 2009:58). Çünkü devleti yönetmek için sıkı düzene bağlı ama kolay uyum sağlayan ve düzenli çalışan bir devlet örgütüne gereksinim vardı. Nitekim daha kuruluş aşamasında Roma bu soruna eğilerek işe başlamıştı. Roma için; krallık, cumhuriyet ve imparatorluk gibi neredeyse birbirine zıt yönetim biçimlerinden hangisi olursa olsun, önemli olan devletin devamlılığı ve bunun için de sağlam bir otoritenin olmasıydı. Dolayısıyla buradan, Roma'nın ilk kuruluşunun, Romalılar için otoritenin kaynağı olduğu anlaşılıyor. Sonuç olarak, hangi yönetim biçimi olursa olsun temel amaç Roma'yı korumak ve de sürekliliğini sağlamak olduğu için, otoriteye yüklenen anlam, devletin tümüyle bekası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu, Senato ve Konsüllük kurumları aracılığıyla gerçekte yönetimi elinde bulunduran soyluların, Roma'nın korunmasının Tanrısal bir görev olduğu anlayışını bütün yurttaşlara benimseterek yapmasından anlayabiliriz. Yani bu anlayış, artık hem Roma'yı yöneten her iktidarın hem de Roma yurttaşının paylaştığı ortak bir anlayış haline gelmiştir. Kısaca Roma'nın büyüklüğü düşüncesinin dikte edilmesi ve Romalıların kendilerini bu düşünce içinde tanımlarının sağlanması, Roma ideolojisinin güttüğü en önemli amaçlardan biridir. Böylece yurttaş olan ya da olmayan bütün Romalıların bu yücelik simgesi çevresinde birleşmeleri

sağlanarak Roma'nın bekası koruma altına alınmış olmaktadır. (Ağaoğulları ve Köker, 2011:28-29).

Antik Yunan'da otorite kavramı, daha çok insanların ortak çıkarı, toplumun genel çıkarı için insanların bir araya gelmesi olduğundan, yalnızca toplumun ortak çıkarına ulaşma bağlamında yurttaşların ortak mutluluğun sağlanması için otoriteye anlam yüklenirdi. Tıpkı Aristoteles'in *Politika* adlı eserinde, her devletin yani her siyasal otoritenin iyi bir amaçla kurulmuş bir topluluk olduğunu söylemesi gibi. Çünkü ona göre, bütün insanlar eylemlerinde iyi saydıkları şeyi elde etmeye çalışırlar. Bu durumda, bütün topluluklar iyi şeyi amaçladıklarına göre, toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayanı da, en yüksek İyi'yi amaç edinecektir. Bu da, devlet ya da siyasal otorite denilen topluluktur. Antik Yunan anlayışının tam aksine Roma'da siyasal otorite, onun bekası ile alakalı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Roma'da birey-otorite karşıtlığında önceliğin, Hegel'de olduğu gibi otoriteye ait olduğunu söyleyebiliriz.

Ortaçağda Hıristiyan dünyasına baktığımızda siyasal otorite, Kilise'nin tekelinde bulunan Skolastik anlayış doğrultusunda, Teokratik bir biçimde örgütlenmiştir. İnsanların dünyaya bakış biçimleri, değer yargıları ve tutumları da Hıristiyanlık inancı tarafından belirlenmiştir. Bu doğrultuda Ortaçağda kavramın anlamı da bir hayli değişikliğe uğramıştır. Diğer bir ifadeyle, Batı dünyasına hâkim olan Hıristiyan inancın yayılması ile birlikte siyasal otorite, artık insandan tekrar Tanrı'ya geçmiş ve özellikle Hıristiyanlık, bir önceki dönemdeki şahsiyetle vatandaşlığı birbirine eşit kılan anlayışı yıkarak ve siyasi otoriteden bağımsız ve hatta ondan üstün bir ruhani alanın otonomisini varsayarak, toplum hayatına ihtilalci bir ilke olan Kiliseyi sokmuş ve bu Kilise daha sonra Tanrı adına egemenlik iddiasında bulunmuştur (Ebenstein, 2009:94). Kilise ilkin halk üzerinde dini-manevi otorite tesis etmeye yönelmiş ama izleyen dönemde bununla yetinmemiş, özellikle yaşam sonrasına ilişkin öğretileri aracılığıyla, aşama aşama çok geniş dünyevi ve siyasi iktidar alanına sahip olmuştur. Kilise, ebedi mükâfat vaadi ve ebedi ceza tehdidi ile halk üzerinde çok büyük manevi ve siyasi bir nüfuza sahip olmuştur. Hıristiyanlık dininin ahiret anlayışında cebir kullanımı söz konusu olmamasına rağmen, kilise otorite tesis etmek için bu kavramın içine korku, tehdit ve güç gibi unsurları dâhil etmiştir (Hegel, 2010:101).

Böylelikle siyasal düşünce tarihinde siyasal otorite kavramı güç, zor ve cebir anlamlarını çağrıştıran bir içeriğe, Ortaçağ Avrupa'sına hâkim olan Hıristiyanlık diniyle birlikte sahip olmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında Kilise eliyle kurulan Engizisyon Mahkemeleri ve bu

mahkemelerin akla, mantığa sığmayacak yöntemlerle uyguladıkları işkenceler göz önüne alındığında Ortaçağ Hıristiyan Avrupa'sında siyasal otoritenin güç, zor ve cebre karşılık geldiği yadsınamaz. Tüm insanlık dışı uygulamalara karşın Luther ve Calvin gibi düşünürlerin de, insanın siyasal otoriteye halen itaat etmesi gerektiği üzerinde ısrar etmeleri yani otoriteye ses çıkarılmadan boyun eğilmesini istemeleri ise büyük bir çelişki doğurmaktadır.

Ortaçağ İslam dünyasında siyasal otorite, Ortaçağ Hıristiyan dünyasından bazı farklılıkları (Kilise gibi egemen bir kurumun olmaması gibi) olsa da aynı temele dayanır. Aslında Ortaçağda İslam ve Hıristiyanlığın birbirleriyle benzer ve farklı yönlerini belirlerken başvurulan en önemli temalar arasında Tanrının varlığı, birliği, Kilise ve otoritenin kaynağının Tanrı olmasıdır. Bu nedenle Ortaçağ İslam dünyasında da siyasal otorite Ortaçağ Hıristiyan dünyasında olduğu gibi, her türlü egemenlik gibi siyasal otoritenin de meşruluk kaynağı Tanrı'dır. Hatta İslâmiyet, her otorite Tanrı'dan gelir demekle kalmaz, Tanrı'nın dışında otorite yoktur, der. İslâmiyet'in ilk zamanları olarak adlandırılan Asr-ı Saâdet dönemi ve onun halifelerinden sonra seçimle siyasal önder belirleme işi tamamen terkedilerek, yönetim tam bir saltanata dönüştürülmüştür. Bu yönetim biçimi ilkin Emeviler döneminde siyasal alanda uygulama alanına geçirilmiş ve buna bağlı olarak Ortaçağ İslam kültürünün dünya görüşünün bu çerçevede, siyasal öndere mutlak bağımlılık anlayışının kabulünde ve yaygınlaşmasında da payı büyük olmuştur. Bunun anlamı, yeryüzünde Tanrı'dan sonra egemen olan yöneticiden daha büyük hiç kimse bulunmadığından ve bu yöneticiler diğer insanları yönetmek için Tanrı'nın temsilcileri olarak algılandıklarından ötürü, kim egemen yöneticiyi hor görürse Tanrı'yı da hor görmüş demektir. Bu anlayış doğrultusunda egemen yönetici, Tanrı'nın yeryüzündeki görüntüsünden başka bir şey değildir. Böylece yalnız Tanrı'ya karşı sorumlu olan egemen, artık meşru olarak belirlemekte ve uyrukların itaat etme yükümlülüğü de bu anlayış üzerine oturtulmaktadır (Kazanç, 2004:160).

Emeviler ile birlikte ilâhî kudret doktrininin siyasal otoriteye mutlak itaat anlayışının şekillenmesine sebep olmuş ve böylelikle İslam kültüründe insanların yöneticiye mutlak boyun eğmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle artık İslam dünyasında insanlar nezdinde siyasal otoritenin karşılığının ilahi eksenli 'mutlak itaat' olduğunu söylemek mümkün olmuştur. Örneğin Emeviler ile başlayan padişaha ya da sultana mutlak itaatin olması düşüncesi, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kabul görmüş ve bunun yanında kurulan diğer İslam devletlerini de içine alan geniş bir yelpazeyi

etkilemiştir (Kazanç, 2004:155-156).

Modern toplumun doğuşuyla birlikte bu kavrama dair birbirinden farklı birçok teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilerin en başında Weber'in meşhur meşru otorite tipolojisi gelir. Bir sosyolog ve disiplinin kurucularından biri olarak Weber'in siyasal analizlere en önemli katkısı, siyasal meşruiyetin kaynaklarıyla ilgili bir sınıflandırma önermiş olmasıdır. Her ikisi de güçle ilişkili olan iktidar (power) ve otorite (authority) hem siyaset biliminin hem de siyaset felsefesinin temel kavramları arasında yer almaktadır. Weber'e göre iktidar "insanları itaat etmeye ve arzu etmedikleri şeyleri yapmaya zorlayabilme" olarak ifade edilmiştir. Weber, iktidarı meşru ve meşru olmayan iktidar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bu ikili ayırmada rızaya dayanan meşru iktidara ise siyasal otorite adını vermektedir. Weber'in otorite tiplerini açıklarken kullandığı meşru iktidar kavramı hukuki meşruiyet sınırlarını aşan ve toplumsal meşruiyeti de içeren bir kavramdır. Weber bu çerçevede toplumsal eylem tipolojisine büyük ölçüde paralel olarak geleneksel otorite, karizmatik otorite ve yasal-ussal otorite olmak üzere ideal tipte üç otorite ve örgüt biçiminden söz etmektedir (Weber, 2017:11-14).

Otoriteyi bir tür itaat olarak tanımlayan Erich Fromm, aynı zamanda otoriteyi de akılcı itaat ve irrasyonel itaat diye ikiye ayırmaktadır. Fromm'a göre akılcı otorite, öğretmen ve öğrenci ilişkisinde olduğu gibi, otoriteye itaat edeni geliştiren, ilerleten, kendisini keşfetmesine olanak sağlayan bir otoritedir. Bu otorite türü, otorite sahibinin de öğrencinin başarısı temelinde gelişimine olanak verir. Akıl dışı otoritenin en temel sembolü, köle-efendi ilişkisi olarak kavramsallaştırılabilir. Bu türden bir ilişkideki otoriteye itaat tek yanlıdır; köleyi sömürmeyi temel alır. Efendi, köleyi ne denli çıkarları için kullanırsa, o denli tatmin duygusu yaşar. Köle ile efendinin çıkarları birbirine tamamen zıttır; çünkü birine yararlı olan diğerine zarar verir. Otoriteyi fayda-zarar temelinde açıklayan Fromm'a göre, fayda sağlıyorsa otorite akla uygundur. Çünkü burada otorite akıl adına iş görür. Akıl da evrensel olduğuna göre, boyun eğmeden bunu kabul etmek mümkün olabilir. Zarar veriyorsa otorite akla aykırıdır. Akla aykırı otorite ise, ya telkinde bulunmak ya da zor kullanmak durumundadır, zira karşı koyma fırsatı olan hiç kimse, kendisinin sömürülmesine seyirci kalmaz (Fromm, 2014:13-14). Erich Fromm'un otorite anlatımından yola çıkıldığında siyasal otoritenin, 'irrasyonel itaat' olma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni Fromm'un vurguladığı efendi-köle örneğindeki gibi siyasal otorite de, güç sahibi efendiye benzediğinden zarar veren pozisyonda olması ve pozisyonun da akla aykırı olmasından kaynaklanmaktadır.

Otorite konusunu analiz eden Frankfurt okulunun önemli düşünürlerden biri de Jurgen Habermas'tır. Habermas, siyasal otorite ile yakın ilişkisi nedeniyle söylem ve söylevin önemine dikkat çeker. Ona göre, siyasal otorite söylem yoluyla yaratılır. Demokratik bir sosyal siyasal örgütlenmede, yurttaşlar yine söylem yoluyla kendilerini ilgilendiren meselelerden haberdar olabilir ve başkalarını anlayabilirler. Bu sayede, sonuç olarak yasaların vücut bulduğu ve normatif değişikliklerin kurumsallaştığı bir konsensüs tipi gelişir (Habermas, 2010:79). Yani Habermas'a göre modern siyasal otorite meşruiyet ve haklılığını "kamuoyu"ndan almakta ve kamuoyu üzerinden yaptıklarını söylem yoluyla haklılaştırmaktadır. Ama meşruiyet ya da haklılığını da, kamuoyunu manipülatif bir yapıya büründürerek yapmaktadır. Ayrıca siyasal otorite böyle bir özelliğe, günümüz dünyasında gelişen iletişim teknolojileri ile medyanın manipülatif ya da yönlendirici gücünü kullanarak ulaşmaktadır.

Ralf Dahrendorf ise siyasal otoriteyi, Marx'ın sınıf görüşleri çerçevesinde ele alır. Ama bunun yanında Marx'ın hatasının, mülkiyetin yalnızca belirli bir otorite biçimi olduğunu görmeyerek otorite türlerini daralttığını söyleyerek de eleştirmektedir. Ona göre, Marx'ta tahakkümün ve çatışmanın kaynağı olan sınıf, otorite biçimidir. Marx'ın kendisinde ve sonrasında söylenen çatışmaların nedeni ekonomik kaynakların kötü dağılımı olmadığı, bunun yerine emredenler ile itaat edenler arasındaki çıkar çatışmasından kaynaklandığıdır. Bu yüzden Dahrendorf, Marx'ın belirttiği ekonomik temelli sınıf çatışması ve özel mülkiyete göre tanımlanmış otorite ilişkilerini 19. Yüzyıl'daki zaman dilimiyle sınırlayarak kullanmaktadır (Dahrendorf, 1959:12-13).

21. Yüzyılda ise insanların siyasal otoriteye yaklaşımının, güven ve temel hakların korunması bağlamında çoğunlukla olumsuz yönde olduğu söylenebilir. Hatta bu olumsuz tavır, siyasal otorite aleyhinde daha da ivme kazanmaktadır. Bunun nedeni, insan ya da toplumlar için vaat edilen daha iyi bir dünya gerçekliği, insan ve toplumların daha ileri bir seviyede olduğu bir dünya durumu günümüzde vuku bulmamıştır. Toplumlar daha ileri bir evreye girmediği gibi bilim ve teknikteki ilerlemeler, siyasal otoriteler için insanlar üzerinde bir baskı ve hükümlerlik araçları haline gelmiştir. Özellikle bilişim teknolojisi alanında kaydedilen ilerlemenin, hiçbir zaman olmadığı kadar hızlı bir şekilde neredeyse erişemediği bir alan bırakmaması bunun en iyi örneğini sergilemektedir. Mesela hayatın her alanına, hatta en mahrem yerlere bile, çok rahatlıkla girebilen kamera, internet ve cep telefonları gibi ileri düzeydeki iletişim araçlarının insanın temel haklar söylemine dayalı güvenlik bahaneleriyle, bir gözetim ve kontrol mekanizmaları haline

gelmesi, insanlar için gerek özgürlüğe bir müdahale gerek özgürlüğün kısıtlanması anlamında çok büyük problemlere yol açmakta ve hatta gittikçe daha büyük bir tehdit haline gelmektedir. Açıkça söylemek gerekirse bilim ve teknikteki hızlı ilerlemeler her ne kadar birçok alanda insana büyük kolaylıklar sunmuşsa da aynı şekilde beraberinde esareti de getirdiği kuşkusuzdur.

Lyon ve Bauman'ın (2013) yukarıdaki konuya ilişkin bir an önce cevaplanması gereken soruları, problemin büyüklüğünün ne derecede olduğu gerçeğini gözler önüne sermeye yeter; Her anımızın gözetlendiği karanlık bir gelecek mi bekliyor bizi? Özgürlüğe ve umuda yer kalmadı mı artık? Gündelik hayatın koşuşturması içinde kaybettiğimiz insan olma sorumluluğumuza nasıl sahip çıkabiliriz? İşte Lyon ve Bauman'a göre tüm bu soruların insandaki karşılığı, 21. Yüzyıl dünyasının siyasal otoritesinin, 'bir baskı ve kontrol aygıtı' olarak ortaya çıkmasıdır. Diğer bir ifadeyle günümüz siyasal otoriteye bakış açısı tümüyle, George Orwell'in 'Big Brother' (Orwell) olarak tanımladığı şekliyle herkesi gözetlemesi ve denetlemesinden ileri gelen büyük bir tehdit yönündedir ya da bu anlamda Jeremy Bentham'ın (2008, 86), Panoptikon adını verdiği bir yapı şeklindedir.

Bu yapı aracılığıyla çok sayıda insanın, geniş mekânlarda bile gözetim altında tutulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu yapı, toplum yaşamında akla gelebilecek her alana uygulanabilir niteliktedir. Binanın yapısı, toplumsal yaşamdaki gözetim sorununu, toplumun çeşitli birimlerinin kendilerine has amaçlarına uygun olarak çözmeye yöneliktir. Burada söz konusu olan uygulama alanları, imalathaneler, hapishaneler, ıslah evleri, nezarethaneler, hastaneler, akıl hastaneleri, düşkünlerevi, okullar vb.dir. Islah edilmesi ve gözetim altında tutulması gereken kişiler ise, işçiler, suçlular, deliler, düşkünler ya da eğitim çağındaki çocuklar olabilir. Hatta bir adım daha ileri giderek şunu söyleyebiliriz; 21. Yüzyılda uygulama alanları artık insanın olduğu her yerdir. Bu insanlar, kendilerini gözetlemekle mükellef bireyler tarafından ne kadar sıkı bir şekilde kontrol ediliyorlarsa, söz konusu toplumsal birimlerin amaçları da o kadar yerine gelmiş demektir. Bu yapıyı günümüz siyasal otoritesine uyarladığımızda, çevredeki (bireyler) merkezden (siyasal otorite) gözetlenip gözetlenmediğini göremez, bu nedenle de her an gözetleniyor olabileceği duygusuyla hareket eder. Böylece, gözetlenende her an gözetlendiğine dair baskın bir kanı oluşur. Bu durum, bireyi, onu gözetleyenler karşısında tam bir çaresizliğe düşürecektir. Burada söz konusu olan siyasal otorite, işlevini yerine getirebilmek için her yerde hazır ve nazır, her şeyi görülebilir kılma yeteneğine sahip olan ama bunu kendini görülmez kılma koşuluyla yapan bir gözetim altında tutma aletine sahip

olacak şekilde yapar. Öncelikle bu tür araçların en büyük özelliği, geçmişte sadece bedenler üzerinde denetime sahip olabiliyorken, bugün bu tür araçlar hem bedenler üzerinde hem de Habermas'ın dikkat çektiği manipülatif yönüyle zihinler üzerinde de tam bir denetim olanağına sahip olabiliyor. Böyle bir olanağa sahip olmak, söylediğimiz gibi siyasal otoriteye insanlar üzerinde tam anlamıyla bir kontrol imkânı vermektedir. Sürekli bir gözetim ve kontrol altında olan insanın bir birey olarak doğuştan sahip olduğu temel hak ve hürriyetin böylelikle tekrardan egemen güçlerin yani siyasal otoritenin eline geçtiği anlamına gelmektedir. Özellikle siyasal otorite bunu, ortaya çıkmasıyla birlikte kullanmaktan hiçbir zaman çekinmediği her türlü fiziki şiddet ve baskı araçlarına, bir yenisini daha eklemiş yani bu tür gözetim ve denetim araçlarını da ilave ederek daha da güçlenmiş ve insanı tümüyle kendine bağımlı bir hale getirerek yapmıştır. Özetle bu tür araçlar hemen hemen her yerde olmaları, insanların her yerde izlenmeleri ve gözetlenmeleri demektir. Otoritenin her yerdeliği, özgürlüğümüzün dahi denetlenebilir olmasını amaçlayan bir otorite yapısını karşımıza çıkarmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Antik Yunan'dan Ortaçağ'a ve oradan günümüze kadar siyasal otorite kavramının yukarıda belirtildiği üzere, birbirinden bir hayli farklılıkları görülmekle birlikte, modern toplumun ortaya çıkmasıyla bu farklılık daha da belirginleşir; bu denli farklılığın temelini ise, her dönemin kendine özgü gerek sosyal, dini, kültürel, bilimsel ve gerekse siyasal koşulların yarattığı sonuçlarında aramak gerekir. Çünkü her dönemin koşullarına göre ortaya çıkan sonuçlar ne olursa olsun ya da insanlık tarihinin neresine gidilirse gidilsin, bu sonuçlar mutlaka gerçeği arayan insanı kendi varoluşsal gerçeklerine daha da yaklaşmasına vesile olmuştur. Bunu 'insanın verdiği varoluşsal mücadelenin ürünü' olduğunu tarihin hangi sayfasını açarsak açalım görebiliriz. İnsanın en temel varoluşsal gerçeği ise onun düşünen bir varlık oluşunda yatar. Descartes'in, 'Düşünüyorum, öyleyse varım' ünlü deyiminde söylediği gibi, varlığın kavranması düşünceyle başlar. Oscar Wilde'a (2013:43) göre, her türlü otorite alçaltıcıdır. Bu durum otoriteyi kullananları da, üzerinde otorite uygulananları da alçaltır... Belli bir sevecenlikle ve bazı ödüller ve karşılıklarla birlikte uygulandığında insanı ürkütücü derecede ahlaksızlaştırır. Bu durumda insanlar, üzerlerindeki korkunç baskının daha az bilincine varırlar ve böylece yaşamlarını, evcil hayvanlar gibi, herhalde başka insanların düşüncelerinin yansıtıklarının bile farkına varmaksızın, başka insanların standartlarına göre yaşayarak,

pratikte sanki başka insanların giymekten vazgeçtikleri eski elbiselerini giyermiş gibi ve tek bir an için dahi kendileri olmayarak, tatsız tuzsuz bir rahatlık içinde sürdürürler. Ve insanlara rüşvet vererek uyum ve itaat göstermelerini sağlayan otorite de aramızda dolaşan aşırı besili bir barbarlık türü olduğu için Russell (1967:56), bu barbarlığa karşı düşüncenin önemini şu cümlelerle ifade etmektedir:

...Düşünce, baltalayıcı ve devrimcidir, yıkıcı ve korkunçtur; düşünce ayrıcalığa, yerleşik geleneklere ve huzur verici alışkanlıklara karşı acımasızdır; düşünce anarşik ve kanunsuzdur, otoriteyi umursamaz, çağlar boyu denenmiş bilgeliğe aldırılmaz. Düşünce, cehennem kuyusuna bakar ama korkmaz. Sanki evrenin hiçbir şeyden etkilenmeyen efendisiymişçesine davranan insanı, dipsiz bir sessizlikle çevrili güçsüz bir zerre olarak görür. Düşünce büyüktür, hızlıdır ve özgürdür, dünyanın ışığıdır ve insanın en önemli övünç kaynağıdır.

Böylelikle bu düşünce büyüdükçe, geliştikçe gerçek daha da belirginleşmiş olacaktır. Bu gerçek, çok uzun eğitim ve deneyimden sonra Mısırlı başrahibin, rahip adayına, “*Sen bunca zamandır gerçeği öğrenmek için her türlü çileye katlandın ve gerçeği öğrenmeyi hak ettin der ve biraz durakladıktan sonra, aradığın gerçek sensin*” dediği gibi insanın bizzat kendisidir. Özellikle Antik Yunanla başlayan, Ortaçağ Hıristiyan Avrupası’nda neredeyse yok olan, Ortaçağ İslam dünyasında sekteye uğrayan ama Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketiyle birlikte insanın tekrardan keşfiyle ivme kazanan ve günümüze kadar süregelen bu düşünce gelişimi insanın kendisini artık, ‘yeryüzünü işgal eden değil, yeryüzüne değer katan bir varlık’ anlayışına götürmüştür. Böylelikle değerli bir varlık haline gelen insanın, siyasal otorite yaklaşımındaki bu denli farklılıkların olması, bu ‘değer’ çerçevesinde şekillendiğini bize göstermektedir. Özetle söylenecek olursa, toplumsal değişim ve gelişime paralel olarak, biyolojik olduğu kadar toplumsal bir varlık da olan insanın temel hak ve özgürlüklere doğuştan sahip olduğu bilincinin, bazen neredeyse yok olma noktasına gelse de ve bazen sekteye uğrasa da, egemen uygarlık tarihi boyunca sürekli ivme kazanması, siyasal otoriteye ve onun yöneticilerine yönelik bakış açısında büyük oranda kırılmalara sebep olmaktadır. Doğal olarak ortaya çıkan bu kırılmalar, insan ve siyasal otorite arasında gerek fikri ve gerek fiziki çatışmaların gittikçe artmasına neden olmakta ama aynı zamanda her çatışma daha çok bireyin kendisini keşfi noktasında bir kazanıma da dönüşmektedir. İnsanın en büyük kazanımı, yeryüzünün herhangi bir nesnesi değil, tek öznesi konumunda olduğunun bilincine varmasıdır. İşte bu bilinç, insanın siyasal otoriteye olan bakışını sürekli olarak değişime (daha çok olumsuz anlamda) uğratmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L., (2009). Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı (4b), Ankara: İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L., (2011). İmparatorluktan Tanrı Devletine, (7b), Ankara: İmge Kitabevi.
- Aristoteles, (2017). Politika (3b.), Çev. Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları, İstanbul.
- Arnhart, A., (2011). Siyasi Düşünce Tarihi –Platon’dan Rawls’a- (4b.), Çev. Ahmet K. Bayram, Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, A., (2009). İlkçağ Felsefe Tarihi: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi (3b.), (Cilt. 1), İstanbul: İBÜN. Yayınları.
- Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu.(1988). Türkçe Sözlük, Türk Ankara: Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bal, H., (2014). Siyaset Teorisinde ‘Otorite Kavramı’, Turkish Studies, 9(2), 247-255.
- Bauman, Z. ve Lyon, D. (2013). Akışkan Gözetim, Çev. Elçin Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bunnin, N. ve Ji Yuan Yu, J. Y., (2004). The Blackwell Dictionary of Western Philosophy, Australia: Blackwell Publishing.
- Canetti, E., (2006). Kitle ve İktidar (3b.), Çev. Gülşat Aygen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cohen, R. ve Toland, J. D. (Ed.). (1988). State Formation and Political Legitimacy, New Brunswick: Oxford Transaction Boks.
- Clastres, P., (2011). Devlete Karşı Toplum (3b.), Çev. Mehmet Sert ve Nedim Demirtaş, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çetin, H., (2003). “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, AÜSBFD, 58(3), 61-88.
- Dahrendorf, R., (1959). Class and Class Conflict in Industrial Society, London: Routledge&Kegan Paul Ltd.

- De La Boetie, E., (2011). Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev (3b.), Çev. Mehmet A. Ağaogulları), Ankara: İmge Kitabevi.
- Duverger, M., (1995). Siyaset Sosyolojisi, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ebenstein, W., (2009). Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri (5b.), Çev. İsmet Özel, İstanbul: Şule Yayınları.
- Esat Çam, E. (2000). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları.
- Fromm, E., (2014). İtaatsizlik Üzerine, Çev. Nurdan Soysal, İstanbul: Say Yayınları.
- Grotius, H., (1967). Savaş ve Barış Hukuku, Çev. Seha L. Meray, Ankara: AÜ SBF Yayınları.
- Hegel, G. W. F., (2006). Tarih Felsefesi, Çev., Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Heywood, A., (2013). Siyaset (9b), Çev. Bekir B. Özipek, İstanbul: Adres Yayınları.
- Jurgen Habermas, J., (2010). Kamusalın Yapısal Dönüşümü, Çev. Mithat Sancar ve Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kazanç, F. K., (2004). “Eş ‘Ari Kelamında Siyasal Otorite Kavramı”, Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4(1), 149-188.
- Kojeve, A., (2007). Otorite Kavramı, Çev. Murat Erşen, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mendel, G., (2005). Bir Otorite Tarihi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meydan Larousse; Büyük Lügat ve Ansiklopedi, (1992). İstanbul: Sabah Yayınları.
- Miller, D. ve Coleman, J. (Ed.). (1995). Blacwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi, Çev. B. Peker ve N. Kırac, Ankara: Ümit Yayınları.
- Nietzsche, F., (2010). Güç İstenci, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yayınları.
- Orwell, G., (2000). 1984 (47b.), Çev. Celal Üster, İstanbul: Can Yayınları.
- Paine, T., (1964). İnsan Hakları (2b.), Çev. M. Osman Dostel, İstanbul: MEB Yayınları.
- Raphael, D.D., (1990). Problems of Political Philosophy, London: Macmillan Edu. Ltd.
- Rousseau, J.J., (2017). İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı (16b.), Çev. R. N. İleri, İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B., (1967). Principles of Social Reconstruction, London: George Allen & Unwin Ltd.

- Sennett, S., (2011). Otorite (3b), Çev. Kamil Durand, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tanili, S., (1982). Devlet ve Demokrasi (3b.), İstanbul: Say Yayınları.
- Tunçay, M., (2002). Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi (Cilt. 2), İstanbul: İBÜN Yayınları.
- Tunçay, M., (2012). Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi (3b.), (Cilt. 1), İstanbul: İBÜN Yayınları.
- Weber, M., (2017). Meşru Egemenlik, Çev. Latif Boyacı, İstanbul: Yarın Yayınları.
- Wilde, O., (2013). Sosyalizm ve İnsan Ruhu, Çev. Fuat Sevimay, İstanbul: Aylak Adam/Düşünce Dizisi.